

Referat fra Komiteen for internasjonale spørsmål (KISP), 8. januar 2025

Til stede fra KISP: Pål Kristian Balstad (leder), Nora Antonsen, Amanda Anvar, Tina Razafimandimby Våje, Olav Rune Ertzeid, Johan Hermstad Reinertsen, Lovisa Mienna Sjøberg (deltok digitalt), Robert Mood (ikke KISP 05-66/25), Kåre Eriksen (ikke KISP 01-03/25)

Forfall: Elin Sæverås (observatør for Norges Kristne Råd)

Til stede fra sekretariatet: Guro Almås (referent), Einar Tjelle (KISP 03/25 og KISP 04/25), Birgitte Ås (KISP 03/25), Wenche Fladen Nervold (KISP 03/25), Jan-Christian Kielland (KISP 06/25)

KISP 01/25 Godkjenning av innkalling og dagsorden

Vedtak: Innkalling og dagsorden ble godkjent

KISP 02/25 Godkjenning/gjennomgang av referat fra KISP 4. september 2024

Vedtak: Referatet ble godkjent

KISP 03/25 Veien videre etter COP 29: utfordringer for norsk klimapolitikk

Matilde Angeltveit, klimarådgiver i Kirkens Nødhjelp, innledet til samtale. Se vedlagt presentasjon.

Momenter fra Matildes innledning:

- «I ti år har vi håpet at toppen var nådd for CO₂-utslipp» (klimaforsker Glen Peters). Man ventet at utslippene skulle begynne å synke etter 2024, nå ser man at de også vil øke i 2025.
- Samtidig stiger gjennomsnittstemperaturene, 2024 ble tidenes varmeste år globalt.
- CoP 29 ble omtalt som et «mellom-CoP» mellom to store toppmøter. Det var veldig skadelig at det ble et slikt narrativ. For oss var dette en av de viktigste CoPene dette tiåret, da man endelig skulle snakke om klimafinansiering for første gang siden 2009.
- Olje omtalt som «En gave fra Gud» fra vertslandet Aserbajdsjans president i åpningstalen, det vakte sterke reaksjoner.
- Aserbajdsjan brukte møtet til å signere oljeavtaler for egne selskap.
- Svært undertrykkende land, nesten ikke sivilsamfunn igjen i landet.
- Store begrensninger på sivilsamfunnet inne i FN. En trend som har gått over flere år.
- Rike land var uvillige til å snakke om et tall for klimafinansiering.
- Det ble avslørt underveis at både Saudi-Arabia og USA satt svært tett på presidentskapet under forhandlingene.
- Landet til slutt på et finansieringsmål på 300 mrd. USD i året fra 2035, dette ble banket gjennom på overtid uten reell mulighet for å protestere, noe som ble sterkt kritisert blant annet av India.
- Det er uklart akkurat hva som inkluderes i de 300 mrd, det inkluderer ikke bare klimabistand, men også ulike typer investeringer som staten på en eller annet måte kan ta æren for.

Inkluderer også ulike typer klimatiltak som kan ha svært ulik effekt, f.eks. karbonfangst- og lagring, som gir marginale kutt ift. andre tiltak.

- Avtalen baserer seg på markedsbaserte løsninger som ligger i Paris-avtalens art. 6. Dette er noe Klimautvalget kritiserer.
- Norge kom ikke med ekstra penger, litt skuffende.
- Norge ledet forhandlingene på utslippskutt sammen med Sør-Afrika.
- Vi håpet å få en bekreftelse av det viktige resultatet fra i fjor -setningen om «transitioning away from fossil fuels». Det fikk vi ikke. Det står fast, men synd at vi ikke fikk bekreftet det.

- Påvirkning Norge 2025:
 - o KN og det norske sivilsamfunnet krever minst 80% kutt som det totale målet for Norge, samt at 60% må skje i Norge innen 2035 (20 % kan være kvotekjøp). Alle land har frist i februar 2025 om å melde inn nye klimamål iht Paris-avtalen NDCs (Nationally determined contributions). NDCene vil være hovedfokus på klimatoppmøtet i Brasil i 2025.
 - o Norge vil aldri klare å ta vår rettferdige andel ved kun utslippskutt -Det ville krevd 300% kutt innen 2030. Derfor må vi oppskalere finansiering.
 - o Vi må utfase norsk oljeproduksjon -som fører til utslipp andre steder der den forbrennes. Vi ber om en utfasingsplan for olje og gas –en av Klimautvalgets anbefalinger
 - o KN har et ønske om å få til mer breddemobilisering på klima -blant annet på en stor klimamarsj som arrangeres 30. august -håper kirken vil bli med å mobilisere til denne.

Momenter fra samtalen i KISP:

- Klimafinansiering: Norge kan telle med mye private investeringer, Norfund og annet. Vi får ikke gode svar fra Norge om akkurat hvilke private investeringer som vil telle med.
- Opplevde dere at det globale sør ser på dette møtet som et svik fra rike landene?
- Det korte svaret på det er ja. Det er en stormaktsrivalisering mellom Kina ++ og USA ++ -. Afrikanske og latinamerikanske land faller gjennom.
- Hva skal til for å snu det fra svik til heiarop?
- Cop 29 var en tapt mulighet. Men vi kan gi mer penger. FN-avtaler er til syvende og sist ord på papir, men det som teller mest er hva man gjør. Hvis land viser vilje til å gi mer, kutte mer utslipp, vil man bygge tillit. Slik det står nå, er jeg redd for at dårlig klimafinansieringsmål vil påvirke og gi dårligere klimakutt mål globalt- når man ikke får bistand, tør man kanskje ikke å satse på kutt.
- Vi vet ikke mer om Norges NDC enn spennet som er meldt inn: mellom 55 og 80%. 55% vil være lovstridig.
- Det økumeniske fellesskapet står sterkt og trygt i sin verdibaserte tilnærming til klimakampen. Men deler av kirken f.eks. i USA er motkrefter -det er polarisert.
- Koblingen kirke /religion -klima tydelig. Religion kan ha politiske følger, på tema som er så pass altomfattende som klima. Trenger sterk kobling fra tro / verdier til politikk -og fra meninger til hva vi kan gjøre.

Etter en pause jobbet utvalget i grupper og plenum med momenter til en uttalelse om klima. Notater fra denne ble oversendt til arbeidsgruppen for Vern om Skaperverket som jobber videre med den.

Vedtak:

1. Arbeidsgruppen Vern om skaperverket bes om å utarbeide et forslag til uttalelse om Norges klimaforpliktelser, basert på samtalen i KISP. Forslaget sendes KISP innen 29. januar. KISP-medlemmene sender sine kommentarer innen 5. februar.
2. Uttalelsen oversendes Mellomkirkelig råd med forslag om å vedta den som sin egen i MKRs møte 25.-26. februar. KISP ber Mellomkirkelig råd vurdere å fremme uttalelsen for Kirkemøtet i april.
3. Arbeidsgruppen Vern om Skaperverket bes videre om å bistå sekretariatet i forberedelsen av en helhetlig sak om klima- og miljøkrisen til Mellomkirkelig råd 25.-26. mars, herunder hvorvidt det skal foreslås et vedtak om havbunnsmineraler.
4. KISP AU bes vurdere andre aktiviteter i 2025, som seminarer og / eller tilslutning/mobilisering til markeringen 30. august.

KISP 04/25 Arbeidet med Rettferdig fred-tematikk

(se også KISP 06/25: Stortingsvalget 2025 om mulige aktiviteter)

Robert Mood fra KISPs arbeidsgruppe for Rettferdig fred innledet til samtale.

Det blir mer og mer spennende å være en stemme for håp. Som en som er født på 50-tallet kan jeg si: Det går som regel bra. Dødstall på veiene er halvert globalt, global levealder økt m 6 %, dødeligheten går ned. 50 millioner flere jenter er i utdanning enn i 2015 - Det går fremover på en rekke områder.

Forslag til tema fra arbeidsgruppen (se sakspapir for utdypning):

1. Siviles rettigheter og folkerett
2. Polarisering
3. Kirkens rolle som samfunnsaktør i dialogarbeid
4. Rettferdig krig – rettferdig fred

Momenter fra samtalen i KISP:

- Hvor er de alternative fredsbudskap, hvor er forhandlingene? Vi er så store som kirkelig aktør, savner at vi klarer å komme opp med noe som er litt nytt og forfriskende. Bruke kirkerommet, som da Trefoldighetskirken i Oslo arrangerte solidaritetsmarkering for Palestina i stappfull domkirke med Statsminister ++ til stede.
- Biskop Kari er blitt president i Det europeiske religionslederrådet (ECRL) -kan vi bruke den muligheten til noe?
- Russland: økumenisk krevende samtaler. Vi mener KV skal fortsette den veien, ikke kaste Den russisk-ortodokse kirken ut av KV som noen ønsker, dette er et av de stedene vi kan snakke sammen.
- En av uttalelsene fra KVs generalforsamling tar til orde for nedrustning og fremhever at det kan frigjøre ressurser til blant annet klima
- Åpenbare koblinger mellom klima og fred. Klimakriser bidrar til konflikt og konflikt ødelegger klimaet.
- «Just Peace»- konsultasjonen arrangert av Konferansen av Europeiske kirker i Warszawa i desember, hvor Guro deltok, utforsket forholdet mellom rettferdig fred-tenkning som har

stått sterkt i den økumeniske bevegelsen siden 2000-/2010-tallet på den ene siden, og krigen mot Ukraina på den andre siden. Spenningsfylt, men respektfull behandling. Viktige budskap fra konferansen var blant annet: Fortsett å støtte Ukraina, støtt kirkenes humanitære arbeid, kirkene har viktige roller som fredsbyggere når krigen en gang er ferdig, menneskerettigheter må respekteres av alle, også av Ukraina som fører en rettferdig forsvarskrig (blant annet ble retten til militærnekting i Ukraina diskutert).

- Det lutherske Verdensforbunds Ukraina-konferanse i Wien i desember, hvor Pål Kristian deltok, kan beskrives som et oppgjør med pasifisme. Beskrivelsen av hvordan en del kirker har rigget og rustet seg for beredskap for krig, blant annet Estland og Sverige, gjorde inntrykk. «Ikke glem Ukraina» var et viktig budskap fra den lutherske biskopen i Ukraina, og behovet for å snakke om rettferdig krig og regler for krigføring ble fremholdt som viktig i møte med åpenbare folkerettsbrudd.
- Hvis dette blir en logistisk industriell storkrig, har Ukraina tapt. Det vil ta 40 år å dekke behovet Ukraina har i 2025. med dagens militær-industrielle innsats i Ukraina (Robert).
- Vi kan fortsette som i dag, eller vi kan håpe på en «black swan» -at Russland bryter sammen. Men ikke gitt at det som kommer etter Putin blir bedre.
- Norge og Sverige har helt ulik tilnærming til beredskap (forberede seg på krig vs. si at det er veldig lite sannsynlig). Det er en veldig vanskelig balansegang mellom realisme og håp.
- Er det fortsatt rom for en forhandlet løsning?
- Ja sannsynligheten for det har økt. Amerikansk støtte vil bli redusert dramatisk. Zelensky opptre mer kompromissløs enn han har vært på lenge, men det henger sammen med at han har mistet støtte internt (krigstrøtthet).
- Der foregår alltid samtaler (Mossad snakker med Hamas, gjorde det før 7. oktober, og de gjorde det 10. oktober). Kirkene bør være en aktør.
- Zelensky sier han er klar til å snakke når som helst
- Kirken som dialogarena, fellesskapet, er kanskje det viktigste vi kan bidra med.
- Kirken har et språk som er unikt. På solidaritetsmarkeringen med Palestina i Domkirken var det stille i en time i en stappfull kirke, det skjer nesten aldri. Kanskje det er i det stille rommet kirkens sterkeste uttrykk er?
- Kirkerommet som fysisk rom har stort potensial i å tilrettelegge for dialog.
- Dialogen som kirkerommet kan være med å bygge er også demokratibyggning.
- Fellesuttalelsen fra religions- og livssynslederforum i STL, 19. september 2024 har gode formuleringer som kan brukes videre.
- Hva skjer neste år mellom KI-våpen og A-våpen? Mange likhetstrekk i etiske problemstillinger. Men engasjementet er ikke like stort i KI-våpen, hvorfor? Er det fordi man ikke forstår det?
- Ja, og vi mangler foreløpig et sivilsamfunnsnettverk som «oversetter» mellom eksperter og aktivister som vi har i andre saker. Utfordrende å gå fra overordnet, uttalelses-nivå til en kunnskapsbasert aktiv deltakelse i debatter. Også økumeniske partnere sliter med dette, samtidig som kirkenes deltakelse trengs.
- Kan prøve intensiv skolering av enkeltpersoner/ledere (type én dags én-til-én skolering)

Mulige aktiviteter:

1. **Podcast /en rekke med podcaster:** Samtale mellom tre med den riktige kompetansen fungerer godt, og krever lite forberedelser. F.eks. Robert i samtale med én representant for unge voksne (Amanda, Nora?) og en til. Gjerne også en profilert ung person, for å nå yngre lyttere.

2. **Seminarer**
3. **Arrangement under Arendalsuka**

Vedtak:

KISP AU bes vurdere mulige aktiviteter i 2025 i samarbeid med sekretariatet.

Annen oppfølging fra sekretariatet:

- Einar snakker med biskop Kari ang. ECRL.
- Mulig nordisk gjenbesøk til Ukraina etter besøk fra ukrainske kirker vinteren '24. som Dnk kanskje blir med på. Solidaritetsuttrykk.
- MRU jobber med uttalelse om menneskerettigheter under press (inkludert press mot folkeretten)

KISP 06/25 Stortingsvalget 2025

(se også KISP 05/25 for mer om temaene)

Aktuelle tema å jobbe med frem mot valget 2025:

1. Trusselen mot dialog og demokratiet øker i Europa i takt med fremmarsj av polarisering, høyreekstremisme og radikalisering. I dette har kirken og religiøse ledere en særlig både ansvar og mulighet til å bidra til endring. På hvilken måte kan kirken være med å tilrettelegge for dialog, og med vår mulighet til å påvirke, hvordan kan vi bidra til respekt for mangfold, folkerett og et uenighetsfellesskap. Hvordan kan ulike verdensbilder og narrativ være utfyllende og ikke konfliktskapende.
2. Folkeretten, ICC og ICJ er under press, kunnskapsformidling.
3. Atomvåpen, autonome våpen, kunstig intelligens i krig. Internasjonal handel og BDS. Våpeneksport. Ethiske dilemma knyttet til autonome våpen.
4. Flyktnings situasjonen i Europa og tilspisset debatt om hjemsending f.eks. Hvordan bevare menneskeverdet i flyktningpolitikken?

Vi har ikke kapasitet til å sette agenda i valgkampen eller direkte påvirke regjeringsplattform, men vi kan gjøre to ting:

- a. Gi støtte til saker flere jobber for (som f.eks. ambisiøs NDC, nei til havbunnsmineraler)
- b. Bruke valgkamp som en knagg til å få politikere til å stille på arrangement, hvor kirken har en mer langsiktig rolle som dialogarena osv.

Klima og miljø: Støtte til saker som andre jobber med

Det planlegges en fellesmarkering 30. august, målet er en mobilisering som ligner på klimabrølet,

som vil skape overskrifter gjennom bredden aktører og mengden mennesker. Budskapet vil være Ta klima- og naturkrisen på alvor.

Saken som havbunnsmineraler er aktualisert av at vi pause ett år, og det vil være ny regjering som evt. setter i gang prosessen igjen. En åpning vil ha store konsekvenser for verdens karbonlager under havoverflaten, og for naturmangfold. Mineraler vil ikke være klare før vi er godt ut i det grønne skiftet, så det er upresist å hevde at mineraler er avgjørende for det grønne skiftet. I realiteten styres dette av hensynet til sysselsetting i submarine sektorer når olje skal utfases. Men det er uforsvarlig når det innebærer gambling med natur på et nivå vi knapt har sett maken til i Norge. Pådrivere i Norge viser til Europas behov for energisikkerhet, men EU sier nei, de ønsker importforbud. Det trengs et bredt sivilsamfunn.

Saken om havbunnsmineraler kan være springbrett for andre natursaker:

- gråleggingen av Norge: NRK har produsert masse artikler, andre aviser plukker opp, dette blir ikke uttømt ila våren
- fiskeoppdrettssvikten
- urfolksperspektivet -såkalte grønne skiftet- elektrifisering av Melkøya, handler om folk, men også om økosystemet i havet utenfor hos oss skal kollapse. Vi vet så lite om havet, nytt biologisk funn viser at steiner på havets bunn produserer co2, Men pengekraften vinner hele tiden. Der har kirken en helt unik rolle.

Uttalelser -fra kisp eller med andre

2 uttalelser til -med mer fokus på enkeltsaker innenfor dette. Grunnlag er naturverd i teologisk verdiperspektiv. Skape holdninger som forankrer det dypt.

Vedtak om havbunnsmineraler?

Vi kan bruke utkastet som ble laget til høringsinnspill om havbunnsmineraler som utgangspunkt.

Innledning ved Emil Tan Engeset, Kommunikasjonsdirektør i Kirkerådet

Se vedlagt powerpoint-presentasjon.

Momenter fra Emils innledning:

- Medlemsundersøkelsen viser at medlemmene våre er opptatt av miljø, men bare 12 % mener at kirken spiller miljø. Vi må arbeide med budskapet vårt -hva er vår unike stemme.
- Vi kommer nærmere målene våre når vi åpner for refleksjon om tema, det gjør vi ikke ved å snakke i overskriftsform. Vi er lengre fra medlemmene og målene våre når vi tar standpunkt som oppfattes som partipolitiske. For eksempel ved å uttale oss om utslippstillatelse på konkrete prosjekter, vindmølleprosjekter etc., da lukker vi døren for undring og refleksjon. Dette er krevende fordi for mange av oss som følger med på klima er det åpenbart at vi må omstille oss bort fra olje. Men vi taper av tillitskontoen når vi uttaler oss for konkret.

Momenter fra samtalen:

- Gjennom enkle grep som å bruke skaperverk i stedet for natur, forankrer vi budskapet vårt i teologien og understreker vår egenart.
- Noen spørsmål er av en slik art at vi må si ja eller nei.

- Fosen-saken er et eksempel på at vi lyktes i å komme gjennom med vårt budskap i en konkret sak. Vi var tidlig på, og gjorde grundig forarbeid og var klare når det «smalt».
- Ja, det er en risiko for å skape avstand ved å markere oss. Det er en kostnad. Noen ganger må vi ta den kostnaden, det ser vi i historien. Men ofte handler det om å bygge kompetanse og støtte.
- Hvordan behandles KI -tematikk? Det handler om menneskeverdet på det mest grunnleggende, og kirken har en unik posisjon i disse samtalene
- Havbunnsmineraler handler om å beskytte skaperverket og de aller minste i skaperverket, havet økosystemer
- Analysen gir gjenklang, slik analyserer jeg også bildet. Det blir en utfordring for oss fordi «våre saker» faller gjennom i hovedprioriteringene.
- Er det noe vi skal gjøre selv om det kommer i konflikt med hovedmålet i kommunikasjonsstrategien (oppslutning om folkekirken)? Må KISP sin målgruppe og mål være identisk med Kirkerådets?
- Jobbe politisk/ for politisk gjennomslag kontra det å ha gjennomslag hos medlemsmassen. Har kirken kapasitet til å gjøre det på andre områder enn rammevilkår?
- «Vær ikke redde» burde vært et hovedbudskap fra kirken-går det an å si det i dag?
- Stå opp for de som lider -kan det være skaperverket? KV-uttalelsen «The living planet peker i den retningen»
- Sorg: treffer det bedre? Klima og miljø er en sorgprosess for meg, også krig. Noe vi skiller: sorg -klima. Kan vi kombinere det mer?

Emil:

Dere har deres mandat, uttalerett osv, Men det er ikke noe organ i Dnk som offentligheten ikke oppfatter som Dnk. Derfor er det viktig at vi koordinerer, samkjører, og justerer. Vi taper av tillitskontoen hvis vi oppfattes som politiske.

I den tiden vi står i nå, skal vi kjøre både krig, klima, KI og mange andre viktige tema? Eller er det slik at det er en sikkerhetspolitisk situasjon som er så kritisk nå at det er krig -fred -tematikk vi skal bruke energien på -og at veien er kortere der? Dette året handler om krig og fred? (betyr ikke at vi ikke skal gjøre noe på klima, men anbefaler en prioritering)

Vedtak:

AU bes vurdere mulige aktiviteter i 2025, basert på samtalen i KISP og i samråd med sekretariatet.

KISP 07/25 Eventuelt

AU vurderer behovet for et kortere, digitalt eller hybrid KISP-møte før sommeren.